

Р. В. Квятковський

ад'юнкт

Національна академія сухопутних військ
імені Гетьмана Петра Сагайдачного
м. Львів, Україна

КАРАБАСЬКИЙ КОНФЛІКТ: ПОГЛЯДИ СВІТОВОЇ СПІЛЬНОТИ ЩОДО ЗАГОСТРЕННЯ КОНФЛІКТУ У 2020 РОЦІ

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню поглядів світової спільноти на загострення Карабаського конфлікту у 2020 році. В статті проаналізовано реакцію та позиції різних країн, міжнародних організації на інтенсифікацію напруження в районі Карабаху, Другої карабаської війни. Розглядаються політичні, гуманітарні та дипломатичні аспекти конфлікту, а також різні стратегії та ініціативи міжнародної спільноти для забезпечення миру та стабільності в регіоні Південного Кавказу.*

***Ключові слова:** Азербайджан, Вірменія, геополітика, Друга карабаська війна, Карабах, Південний Кавказ, локальний конфлікт, світова спільнота.*

До конфлікту 2020 року, який отримав в історичному і геополітичному дискурсі назву Друга карабаська війна, в регіоні панував статус-кво, який був встановлений Бішкекським протоколом 1994 року по завершенню Першої карабаської війни та утворення невизнаної «Нагірно-Карабаської республіки» [1]. Незважаючи на те, що це перемир'я порушувалося у 2008, 2010, 2012, 2014, 2016, 2018 роках, і азербайджанська армія відновлювала контроль над деякими невеликими територіями у Карабаху, загальна ситуація в регіоні залишалася без змін та не привертала значної уваги з боку міжнародної спільноти. Ситуація змінилась у вересні 2020 року, коли конфлікт зазнав чергової масштабної ескалації, він привернув значну увагу світової спільноти та викликав бурхливі дискусії на міжнародному рівні.

В цілому, світова спільнота намагалася якось вплинути на конфлікт і запобігти подальшому загостренню ситуації незважаючи на те, що дипломатичні та миротворчі зусилля зазнали значних труднощів через відмову сторін досягти компромісу впродовж тривалого періоду. Більшість країн висловили занепокоєння щодо загострення ситуації та закликали сторони до припинення вогню і пошуку дипломатичного рішення. Зважаючи на міжнародний характер конфлікту у Карабаху, велику увагу Другій карабаській війні також приділяли регіональні ініціативи і організації.

Політичні аспекти конфлікту 2020 року також викликали значний інтерес світової спільноти. Були виділені політичні мотиви та інтереси як безпосередніх так і опосередкованих учасників конфлікту, що лежать в його основі, такі як територіальні претензії та геополітичні стратегії.

Ще одним аспектом, на який зверталась увага світової спільноти, була гуманітарна ситуація в зоні конфлікту. Події у Карабаху призвели до значних людських втрат, внутрішньо переміщених осіб та зруйнування інфраструктури.

Неоднозначне ставлення деяких країн, їх населення, а також міжнародних організацій до конфлікту у Карабаху відображає складність ситуації та важкість досягнення мирного врегулювання у таких конфліктних зонах та потребує подальших досліджень.

Перейдемо до більш детального аналізу поглядів світової спільноти на загострення конфлікту у Карабаху в 2020 році. Розглянемо позиції різних країн і міжнародних організацій і частково з'ясуємо який вплив мали погляди та дії світової спільноти на розвиток конфлікту у Карабаху в 2020 році.

Європейський Союз (ЄС). Відразу як Азербайджан у вересні 2020 року розпочав військову операцію з метою відновлення контролю над територіями у Карабаху, які втратив у попередніх конфліктах [2], ЄС засудив насильство та втрати людських життів і закликав сторони конфлікту до негайного припинення вогню та пошуку мирного вирішення, демонструючи серйозну занепокоєність та прогнозуючи подальше зростання конфлікту довкола Карабаху. Так, глава Європейської ради Ш. Мішель заявив, що військові дії повинні бути припинені в терміновому порядку, а єдиний шлях вперед це негайне повернення до переговорів без попередніх умов. В свою чергу спікер зовнішньополітичної служби ЄС П. Стано на брифінгу

у Брюсселі закликав сторони конфлікту у Карабаху до припинення бойових дій та додав, що ЄС закликає всіх гравців у регіоні утримуватися від будь-яких форм втручання у конфлікт у Карабаху [3].

Окреме занепокоєння ЄС стосувалось посилення спроб обох сторін конфлікту поширювати дезінформацію, і тому ЄС закликав бути обережними з медійними повідомленнями, оскільки вони можуть бути не підтверджені [4].

Сполучені Штати Америки (США). В зв'язку з внутрішньополітичними проблемами та підготовкою до майбутніх президентських виборів США в цілому зайняли нейтральну позицію.

Тодішній президент США, Д. Трамп, і його суперник на майбутніх президентських виборах, Д. Байден, висловили стурбованість загостренням відносин між Вірменією і Азербайджаном та ескалацією конфлікту у Карабаху. Зокрема, глава Білого дому під час брифінгу заявив, що «американська влада уважно стежить за ситуацією та подивиться, як це можна зупинити» [5]. Своєю чергою, Д. Байден заявив, що його хвиліе початок бойових дій у Карабаху. Він закликає до негайної деескалації, припинення вогню і відновлення переговорів між Азербайджаном і Вірменією. А адміністрація Д. Трампа повинна активізувати свої дипломатичні зусилля разом з іншими співголовами Мінської групи ОБСЄ – Францією і РФ, щоб домогтися мирного врегулювання і підтримати заходи зміцнення довіри. Він також підкреслив, що можливість нових воєнних дій у Карабаху може призвести до виникнення значного регіонального конфлікту. У зв'язку з цим, інші країни Кавказу, мають утриматися від втручання у цей конфлікт, а посередники Мінської групи повинні негайно розпочати роботу над зменшенням напруженості та відновленням переговорного процесу [6].

Турецька республіка. Туреччина, на відміну від більшості країн, з початком конфлікту у Карабаху не висловлювала занепокоєння діями його учасників і до припинення вогню не закликала. З початком бойових дій Туреччина підтримувала Баку й лобіювала інтереси Азербайджану на міжнародній арені дотримуючись формулювання про «агресію Вірменії проти Азербайджану» в раніше прийнятій резолюції на екстремому засіданні Радбезу ООН у 1991 році. Туреччина відкрито критикувала Мінську групу ОБСЄ, до якої входять США, РФ та Франція. Зокрема в Анкарі зазначили, що після багатьох років бездіяльності ОБСЄ намагається зайняти активнішу позицію, проте фактично демонструє свою неефективність у вирішенні конфлікту у Карабаху [3].

Туреччина окрім політичної підтримки Азербайджану надала йому військове обладнання, зокрема безпілотні літальні апарати. В той же час, вона збільшила тиск на Москву та Єреван, демонструючи свою силу в періоди загострення конфлікту, продовжує економічну і транспортну блокаду Вірменії [7].

У зв'язку зі зростанням напруженості на Південному Кавказі, Туреччина направила свої військові підрозділи в Азербайджан ще в кінці липня 2020 року для проведення спільних навчань з бойовою стрільбою. Під час навчань була використана бронетехніка, артилерійське озброєння, бойові і транспортні вертольоти, а також протиповітряні оборонні сили та зенітно-ракетні системи обох країн [8].

Російська Федерація (РФ). Для досягнення своїх цілей на Кавказі, РФ використовувала подвійну політику у конфлікті. З одного боку, вона виступала як посередник у вирішенні конфлікту між Вірменією і Азербайджаном через Мінську групу ОБСЄ. З іншого боку, Москва підтримувала напруженість навколо Карабаху.

РФ закликала сторони конфлікту до укладення миру, але утрималась від безпосередньої військової підтримки Вірменії. Це було обумовлено необхідністю уникнути прямого конфлікту з Туреччиною та ускладнень у відносинах з Заходом. При цьому РФ посилювалась на те, що Карабах формально не є частиною території Вірменії, тому не може бути застосований Договір про колективну безпеку. Проте, РФ постачала зброю як Вірменії, так і Азербайджану, що використовувалась на лініях зіткнення. У випадку загрози російським інтересам з боку будь-якої зі сторін, вона довгий час спричиняла загострення конфлікту між ними, що дозволяло їй впливати на їхні позиції [9].

Також, Москва не залишала свої прагнення зміцнити свої позиції та збільшити військову присутність на Кавказі, намагаючись затримати Вірменію у сфері свого впливу та розширити цей вплив на Азербайджан. РФ також намагалась стримати експансію Туреччини та США у чорноморсько-кавказькому регіоні і протидіяти планам США та ЄС зі створення «Південного енергетичного коридору» поза межами російських територій [10].

Організація об'єднаних націй (ООН). У цілому, ООН виступала як міжнародна організація, яка активно діяла для стабілізації ситуації у Карабаху, засуджуючи насильство, сприяючи гуманітарним зусиллям та підтримуючи дипломатичні ініціативи для досягнення миру та стабільності у регіоні.

Генеральний секретар ООН А. Гутерріш 28 вересня 2020 року провів переговори з лідерами Азербайджану і Вірменії І. Алієвим та Н. Пашиняном в зв'язку із загостренням ситуації у Карабаху. А. Гутерріш

закликав сторони конфлікту негайно припинити бойові дії у Карабаху і повернутися до змістовних переговорів для мирного врегулювання. Він також запевнив у повній підтримці важливої ролі Мінської групи ОБСЄ та закликав сторони тісно співпрацювати з ними для термінового відновлення діалогу без будь-яких попередніх умов [11].

Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ). ОБСЄ активно втручалася в ситуацію через свою Мінську групу, яка була створена для вирішення Карабаського питання. Організація закликала до припинення вогню та ініціювала мирні переговори між Вірменією та Азербайджаном, сприяючи обміну військовополоненими та встановленню перемир'я.

Крім того, ОБСЄ висловлювала стурбованість щодо цивільних жертв та порушень міжнародного гуманітарного права у зоні конфлікту. Вона підтримувала ініціативи з припинення вогню та діалогу між сторонами, допомагаючи виробляти плани для мирного врегулювання ситуації у Карабаху. Організація зосереджувала увагу на важливості дотримання міжнародних норм та принципів, таких як недоторканість територіальної цілісності та суверенітету держав. Загалом, реакція ОБСЄ була спрямована на зменшення напруги, зупинку насильства та пошук шляхів мирного вирішення конфлікту у Карабаху [12].

Організація Північноатлантичного договору (НАТО). НАТО реагувало на загострення конфлікту у Карабаху у 2020 році з особливою обережністю та стриманістю. Організація уникала гучних заяв та прямого втручання у конфлікт, оскільки Карабаський конфлікт не вважається зоною безпосередньої дії НАТО. Однак, в НАТО висловили обурення щодо насильства та втрат у конфлікті і закликали сторони зупинити вогонь і розпочати мирні переговори, наголосивши на тому, що у цьому конфлікті немає воєнного рішення. Організація також акцентувала увагу на необхідності збереження стабільності у регіоні та дотриманні міжнародного права вирішення конфліктів [13].

Організація договору про колективну безпеку (ОДКБ). ОДКБ виявилася повністю неспроможною організацією, яка не змогла надати жодної допомоги Вірменії, яка була членом організації, у її протистоянні з Азербайджаном.

Вона намагалася діяти як посередник, але не змогла ефективно вплинути на сторони конфлікту. Незважаючи на спроби забезпечити перемир'я та співпрацю з іншими посередниками, такими як Росія та США, ОДКБ не змогла досягти сталого припинення вогню та розв'язання конфлікту.

У ході війни, втрачаючи території Карабаху, Єреван апелював до ОДКБ але РФ не стала на бік вірменської сторони. Фактично, Москві не було підстав для втручання в конфлікт, оскільки Карабах є де-юре частиною Азербайджану, а в договорі ОДКБ було визначено лише цілісність території Вірменії [14].

Як підсумок, необхідно зазначити, що погляди світової спільноти на потенційну ескалацію конфлікту у Карабаху були різноманітними, але загалом спрямовані на зупинення насильства та пошук мирного врегулювання.

У 2020 році конфлікт у Карабаху переживав значну динаміку, що відобразилося на політичних, військових та гуманітарних аспектах, а реакція світової спільноти стала важливим фактором у спробах припинити вогонь та відновити мирний процес. Крім заяв і висловлення позицій, світова спільнота активно здійснювала дипломатичні та миротворчі дії з метою врегулювання конфлікту.

Таким чином, світова громадськість в цілому реагували на Другу карабаську війну як на серйозну геополітичну подію, яка потребує уваги та міжнародних зусиль для досягнення миру та стабільності в регіоні Південного Кавказу.

Позиції країн та міжнародних організацій у багатьох випадках були залежні від їхніх геополітичних інтересів у регіоні. Проте, підтримка Туреччини Азербайджану та реакція РФ на події в Південному Кавказі відображали їхні стратегічні позиції в рамках геополітичних відносин.

Слід відзначити, що було три невдалих спроби досягнення перемир'я. Так 10 жовтня 2020 року за посередництва РФ було укладено першу угоду про припинення вогню з метою обміну військовополоненими та тілами загиблих. Однак ця угода була скасована через тиждень, 17 жовтня, так само як і друга спроба російської дипломатії. Третє перемир'я між сторонами конфлікту було укладено за посередництва США і мало набути чинності 26 жовтня, але сторони взаємно обвинувачували одна одну у порушенні угоди, як наслідок бойові дії продовжувалися [15].

Друга карабаська війна, активні бойові дії якої тривали з 27 вересня до 10 листопада 2020 року, завершилася підписанням тристоронньої мирної угоди (між Азербайджаном і Вірменією за посередництвом РФ) про повне припинення вогню, що поклало край Другій карабаській війні та ознаменувало перемогу Баку [16].

Результатом Другої карабаської війни для Азербайджану стало звільнення більшості окупованих територій Карабаху та повернення контролю над понад сорока населеними пунктами. У цей час Вірменія

втратила контроль над значною частиною цієї території, проте вірменам залишилося право проживання на ній. Туреччина підтвердила своє лідерство у регіоні, а Російська Федерація, на фоні втрати актуальності ОДКБ, все-таки зберігала свій статус «миротворця» для просування інтересів Кремля та впливу у регіоні. Щодо ЄС та США, вони практично повністю самоусунулись від справ у регіоні, а Резолюція Сенату Франції щодо визнання «Нагірно-Карабаської республіки» [17] лише показала факт неактуальності існування Мінської групи ОБСЄ.

ЛІТЕРАТУРА

1. «МЗС НКР» (1994). Бішкекський протокол URL: <https://web.archive.org/web/20100422133556/http://www.nkr.am/ru/document/43/>
2. Українська правда (2020). Азербайджан та Вірменія відновили бойові дії через Нагірний Карабах, URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/09/27/7267856/>
3. РБК-Україна (2020). Конфлікт Вірменії та Азербайджану: що зараз відбувається. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/konflikt-armenii-azerbaydzhana-seychas-proishodit-1601279812.html>
4. Укрінформ (2020). Нагірний Карабах на великій регіональній мапі, URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3114380-nagirnij-karabakh-na-velikij-regionalnij-mapi.html>
5. Twitter (2020). The White House 45 Archived, URL: <https://www.pscp.tv/w/1RDGlrNAvkMxL>
6. Joe Biden.com (2020). Hostilities in Nagorno-Karabakh – statement by vice president Joe Biden, URL: <https://joebiden.com/2020/09/27/hostilities-in-nagorno-karabakh-statement-by-vice-president-joe-biden/#>
7. Радіо Свобода (2020). Технології, тактика та поради Туреччини. Як Азербайджан переміг у Нагірному Карабасі?, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/technology-tactics-turkey-nagorno-karabakh-armenia-azerbaijan/30954707.html>
8. BBC News (2020). Чому Азербайджан виграв війну у Карабаху? Відповідають військові експерти, URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-54912350>
9. Борисфен Інтел (2020). Причини загострення ситуації та перспективи її розвитку, URL: <https://bintel.org.ua/analytics/geopolitics/konflikt-v-nagirnomu-karabaxi/>
10. Інтерфакс-Україна (2020). США сподіваються на успішний розвиток Південного газового коридору – Держдеп, URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/508433.html>
11. РБК-Україна (2020). Генсек ООН проведе бесіду з лідерами Armenii и Азербайджана, URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/gensek-oon-provedet-besedu-liderami-armenii-1601234462.html>
12. OSCE (2020). Statement by the Co-Chairs of the OSCE Minsk Group, URL: <https://www.osce.org/minsk-group/466998>
13. NATO (2020). Statement by James Appathurai, the Secretary General's Special Representative for the Caucasus and Central Asia, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_178333.htm?fbclid=IwAR2ZkMuY5D9stGWP6PDGcHLR-aKKqdUDKBskQhjPRh0qeJeo-VT6mx7WH9E
14. Новинарня (2020). Фінал війни в Карабаху: рука Росії та уроки для України, URL: <https://novynarnia.com/2020/11/17/lessons-karabakh/>
15. DW (2020). Що приніс місяць війни Вірменії та Азербайджану за Карабах, URL: <https://www.dw.com/uk/viina-vmirmenii-ta-azerbaidzhanu-za-karabakh-shcho-prynis-misiats-boiv/a-55423675>
16. ArmInfo (2020). The Russian Foreign Ministry released the full text of the statement by the President of Azerbaijan the Prime Minister of Armenia and the President of the Russian Federation. URL: https://arminfo.info/full_news.php?id=57916&_cf_chl_jschl_tk
17. Commonsense (2020). French Senate adopts resolution to recognise Nagorno-Karabakh Republic. URL: <https://www.commonspace.eu/news/french-senate-adopts-resolution-recognise-nagorno-karabakh-republic>

R. Kviatkovskiy. The Karabakh conflict: Views of the World community regarding the expensation of the conflict in 2020. – Article.

Summary. The article is devoted to researching the views of the world community on the escalation of the Karabakh conflict in 2020. The article analyzes the reaction and positions of various countries, international organizations to the intensification of tensions in the Karabakh region, the Second Karabakh War. The political, humanitarian and diplomatic aspects of the conflict are considered, as well as various strategies and initiatives of the international community to ensure peace and stability in the South Caucasus region.

Key words: Azerbaijan, Armenia, geopolitics, Second Karabakh War, Karabakh, South Caucasus, local conflict, world community.